

JOHAN, LO CAÇADOR

Caçava ab gossos de tota mena, y fruía acarniçantlos y fentlos acarniçar : «pregantvos quels endrecets en la caça e encarnar e façats encarnar los dits cans almils que porets», escriu a N'Ot de Montcada, enviantli sos monters y cans perque ell va al seu pare, lo Rey, devers Tortosa (1668-23 g.); y passat temps los hi torna enviar, manantli que'ls tinga fins que li escriga (1747-114 g.).

Ab sa muller, la Reyna Dòna Violant, surt de Barcelona per a anar dret camí a Saragossa, hont pensen arribar lo primer de maig, y ordena que per a aquell dia tingan «aparellats los cervos pels lebrés de Bretanya que menam, e digats als prohomens que haien bous dels pus braus que puxen trobar, pertal que puxam fer acaniçar als alans quens han tramesos de Castella» (1953-148 g.). Y quan sab, per un escuder reyal, qu'un pagès del Moyanés li ha innovat que s'havien concertat en lo bosch del castell de Montbuy tres senglars, un cominal y dos petits, diu a sa muller que vagi a caçarlos, y que si no pot anarhi, qu'hi trameti 'ls monters ab los goços, perçò que'ls encarnen (1962-50 g.).

Va de Barcelona a Saragossa, y escriu al procurador de Fraga qu'aparelli «*noviellos arinos e vanagues* pertal quels puxam fer acaniçar a nostres cans», durant els quatre o cinch jorns que aturarà en dita vila (1959-120 g.).

Passats set mesos, li torna escriure de Mequinença «que aparellets e que haiats un verro lo pus brau que puxats trobar per los nostres lebrés», per a quan sia a Fraga (189).

Tenint ardit d'un bon gos, el comprava o demanava o exigia; la

seva goçada no era ni de bon troç la que per a anar al senglar tenia En Bernabó Visconti, ni la de Gastó Phebus, Comte de Foix y consogre seu, qui comptava mil sis cents goços, segons Froissart, entre 'ls quals hi havien els quatre d'Inglaterra : Tristany, Hector, Brun y Rolland. Però hi tenia exemplars notables, los quals nomenaven, també, pel seu nom : Tristany, l'alà gris qui demanà, ab ses «rogarias», a Diego Furtado de Mendoza; Truch, París, Amich, Duran, Arridell, el poench Barba y la poenca Sabidita, Montcada, Rey, Amors Damís, Paloma, Maleta, l'alà Merlí, la sahuesa Fierrera, Sant Per, la sorgina Rogeta d'En Blasco Dalagon, l'alà *Vezero*, el llebrer Almugeri, el galgo bretó Favart, el poench Cordero, qu'havía pertanyut al Rey En Pere, y 'ls llebrers Nort y Serafi, obtinguts a cambi d'un corcer genet.

Del Truch y l'Amich, ne conta una brega a sa muller, la Reyna, mentres li demana l'estat del seu prenyat, y li tramet noticies del Comte d'Armagnach, donades pel Comte de Foix : «... Axí mateix vos fem saber que, com som axits ací a Mequinença de la barcha e som prop de la nostra posada, Truch ab dos altres labrés dels nostres, sencontraren ab mamich e tots tres se apelleiaren ab ell e nos feem li tolre los dits lebrés y lexiam Truch e lo dit Amich. E entenem que Truch per la dita paleya perdrá luy e Amich es stat chalcom nafrat...» (1959-189 g.).

Possehía llebrers autèntichs de Bretanya, qui portaven collars ab xapes de coure ab les armes del Príncep, fets per En Pere Mestre de Barcelona, mastins bons de porch, «dels pus grans e del pus bells», com demana al condestable de França (1746-65 g.), y havent entès «que en aquelles parts de savoya ha dels pus bells e mellors e maiors mastins que trobar se puxen», demana dos bells mastins y dos belles mastines (1751-57 g.); alans de Castella fort ardots, regalats per lo Comte Alfonso, germà del Rey, ab collars de ses armes (1660-99 g.); conillers, camusos, perdiguers bons y de prova...

Un bon ca, per ell, no tenia preu, y per a copsarlo res hi planyía, tots els camins eren bons. De dos llebrers blanchs n'oferí una treta de gra, o sia l'exempció dels drets reials que s'exigien per a treure gra d'una comarca, y, ademés, un corcer o una mula (1962-21). Té ardit que'l Vescomte de Castellbó ha menat dos bells llebrers de Navarra, «los quals

son guaix axí grans com si eren de Bretanya», y 'ls hi demana, perque, diu, «nos ne siam a adés freturós» (1657-1114 g.). Tramet al Rey de Navarra un llobater ab «*dos besties bien stranyas las quals se nombran es asaber, la una Dip e la otra Tabac, por tal quende hayades plazer. E rogamos vos que porel dito lobatier nos enviades un fillo de Duran*» (1964-1110 g.). El Duran era un gos de nomenada que tenia 'l sobirà navarrès. Abans ja li havia demanats «*un galgo y una galga que sien fillos de vuestro lebrero clamado Duran*» (1964-12). Vol un llebrer «qui defen la lebra» (1747-1116 g.), y reclama una llebrera que li té un podenguer, fill de la jutglaressa Caterina (1959-166). D'Armenia vol que li portin llebrers d'Anglaterra, mascles y femelles, camusos grans y petits, mascles y femelles, y boquines, també d'Anglaterra, especialment de les blanques (1952-35 g.). De mossèn Roger de Comenge y del noble Johan de la Barca sollicita llebrers de Gascunya (1953-31 g.), tot hi parlant d'evitar l'entrada de companyes ab armes, qui s'aparellaven per a entrar a damnificar y malmenar la Vall d'Aran, y que necessariament devien passar ans de la dita entrada per lo Comtat de Comenge. Adhuch n'empra al Rey, son pare. El prior d'Aquitania dona «*dos galgos e una galga fuert buenos*» al mestre de Rodas, y 'ls demana (1959-1118). Mossèn Pere Bohil li fa present de tres podenchs de Castella (42).

Sentia certa vanitat quan l'elogi alièn reconexia qu'en la seva goçada hi feyen tossa 'ls millors cans de mostra. Procurava que'ls tractessin bé, y ell mateix els tractava ab afecte, y quan algun estava malalt, o era massa vell, l'enviava al abat de Sant Cugat del Vallès, o al bisbe de Tortosa, per a pensarlo y agombolarlo : «Abat : trametemvos un lebrer malaltic, e qui per molt treball de la caça no es tal que hom sen puxa ben servir e es estat molt bo e de bona natura. Per queus pregam quel façats be pensar, el tingats tant com viure puxa. E perçó quen romanga de sa laor, fets lo tenir ab mostines que sien belles, car no par que deius mes sia bo a als» (1968-59 g.). Al dit bisbe li tramet un llebrer de Bretanya nomenat Sant Per, qui ja no 'l pot seguir a la caça ni pel camí, encarregant que'l pensi bé y li cerqui una bella llebrera qui estiga en sa companya, y que demani a Avinyó «una bella llebrera de Bretanya per tal que del dit llebrer les dites llebreres puxen criar cans

que sien a nostre servey» (1964-23) : devía ésser un llebrer excellent, quan no vol que se'n perdi la mena. Per lo mateix, al veure que la llebrera blanca de Bretanya que li regalà 'l Comte de Foix «no es apta per aparir», n'hi demana «una quey sia bona e apta e un bell lebrer axí meteix dels de Bretanya perçó quen entrem en lavor» (1668-16). Ab llebrers «qui sien bons e be corrents» afaytava o ensenyava falcons (1750-93 g.).

Li regalen un alà y un llebrer y una llebrera, y en la matexa lletra d'agrahiment prega «quens en procurets mes avant aytants com porets e axí meteix podenchs e sorguins» (1658-10). El Vescomte de Castellbò li fa present d'un alà y un llebrer (1658-48 g.). «*E rogamos vos así mismo que nos embiedes galgos de Bretanya, quantos mas podedes*», recomana al mestre de Rodas (1668-55 g.), com havia demanats a En Gurrea «*los seys podencos e dos galgos, las çamarras e los cuytiellos*» (1659-141 g.). Per anar a Mallorques demana separadament, al batlle general d'Aragó y al merino de Saragossa, «dos lebrers los pus bells e maïors que porets trobar que sien bons per acaça de lebra» (1960-162).

A la sua madrastra, malgrat la mala volensa que li portava, li regala camusos dels que li han portat de les partides de França, «e cor son cert ques nasaltats — li diu — enviú vosen un mascle e una famella» (1668-115).

Com no té podench que vagi ab ell, escriu al justicia de Calatayud «*que luego nosende percacedes uno, el mas bello que podades trobar e que nos lo embiedes mantinent con persona cierta*» (1656-27). Aग्रahint la trama de galgos, ne demana més «*e de podencos buenos, todos aquellos mas que podredes*» (1660-110). A un altre : «*E porque nos agradamos muyto dela podenqueta que nos embiastes, vos rogamos fagades por guisa que hayamos un hermano que tiene doquiere que ell sea*» (1744-109).

A En Jacme Castellà li demana cans de la plana de Burriana (1954-29 g.), junt ab pells per a gits de falcons, com havia demanats al Marquès de Villena, alans, poenchs y llebrers (1666-110 g.).

Mestre Francesch Cunill, qui llegeix a l'Escola de Medicina de Montpeller, li tramet una camusa, y ell li prega «que de totes parts que porets nos en procurets e que axí com les porets haver les nos trametats, car molt nos en camplaurets» (1751-126 g.). En Vilarig, parent de Sibi-

lia de Fortià, li tramès a demanar un «lebrer veyl gruer», y li fa dir qu'envihi un home, que li darà, «car sens aquell navem quatre de gruers fort bons» (1658-101). Perque la seva mare vol enviar a Sicilia alans y sahuesos, ell li tramet un alà y un llebrer de Bretanya y dos sahuesos (1739-4). Al camarlench del Rey de França, mossèn Boreau de la Ribeyra, a cambi d'un cofret, «ques un dels bons que nos haguessem pera nostra persona», li demana «de bons e bells lebrés e lebreres de Bretanya», junt ab lo «libre dels miracles de madona sancta Maria qui fou del Rey de França aqui deus perdó» (1756-104). Vol que'l bisbe de Valencia vagi a ell, y «que façats amenar los vostres cans de mont, ab los quals, quan als no hajam afer, nos deportarem nos e vos endesemps» (1740-21).

S'interessa per si una llebrera ha cadellat, y, en cas afirmatiu, vol saber quants cadells mascles y quants de femelles han nascuts: el color del pèl d'uns y altres, y acaba demanant que tractin bé la llebrera (1962-51). Comença l'agost, y com a Valencia la calor s'hi dexa sentir de valent, tramet fòra una alana jove, recomanant que la pensin bé y li donguin a menjar caps de cabra (1739-110 g.); y perque li han de menar uns alans a Valencia, hont sojorna, detalla per menut el viatge qu'han de fer ab son portador : d'Egea a Saragossa, a peu; de Saragossa, ab barca pel riu, fins a Tortosa, y de Tortosa a Valencia, per mar (1739-88 g.).

Demana llebrers jovens y lleugers per a la caça del cervo al Vescomte de Turena, als senescals d'Angulema y de Santonge y a l'Arnald de Vivona (1963-8); y de Bretanya, a Loys de Sancerre, condestable de França, a En Boreu de la Riveyra, camarlench, y a En Guiu de la Tremenle (1671-66).

Solicita del sagristà de Gerona un camús negre, y l'escarcella de Flandres n'hi porta un altre. Quan tramet a sa sogra, la Duquessa de Bar, dos muls «los pus bells» per a la llitera, li recorda sis cans blancs que li havia oferts, y l'apellat Cortés, y al sogre, altres sis per a caçar la llebra y la guilla. Al Comte de Denia, fill del Marquès de Villena, ex presoner del Rey de Navarra, li diu : «ens a menets los lebrés quel dit nostre frare lo Rey de Navarra nos ha donats e nols donets a hom del mon» (1963-25 g.).

Del aragonès Mendoza reb la següent resposta, per haverli demanats sis bons podenchs : «señor, hablando con reverencia, vos mandastes como Rey, mas non como caçador, que seys podencos es dubda si en la meytat de vuestro Regno se fallan, quanto mas en mi casa sola. Señor envio vos tres: dos podencos e una podenca, mas de la podenca e del hun podenco vos certificado que non se pueden mejorar e el otro es asás bueno e la podenca es mejor de casta que ay en el mundo» (A. C. A., Lletres reyal, caps 7, n.º 1060).

Habitant Perpinyà, encarrega al seu monter Pere de Galve una lletra per al batlle general de Valencia, ab l'objecte que li menin alguns cans que té en aquell Reyal, «en la primera barqua que hic partesca per venir deçá a Colliure o a Canet; perqueus manam que lo dit pere e sa mare apellada Caterina e los dits cans, de part nostra façats levar e aportar axí a nos per lo primer patró de barcha o daltre vaxell que vinga en aquestes partides, car nos li farem pagar lo nolit ací, segons que ab ell vos haurets concordat» (1959-37 g.).

Demana llebrers a En Duguesclin (1737-53) : «un ca petit fort vellós», a En Nicolau de Vinatea (1744-125), y que'ls de Cambrils entrequin «aquell sauheso qui es romás aquí en poder de un hostaler e lo qual ere del Comenador de hulldecona» (1665-33 g.); al fill d'En Felip de Dosrius, donzell, perque «ha un ca qui es bo de guatlla», li demana (1750-103). Amonesta a Olf de Pròxida, governador del Regne de Valencia, *ultra saxonam*, puix «havem entés per lo feel page nostre en Darnius, ell amenava a Tortosa ací (Barcelona) a nos, un podench, vos amagadament e ell no sabent, havets vos en manat lo dit podench, de la qual cosa...» (1952-40 g.). Y vol llebrers, «car a vegades nos adelitam en caça de cervos», y «per tal com avegades nos deportam volenters en caça de porch», y en fa sengles sollicitacions de quatre y de dues llebreres a la Duquessa y al Duch de Bretanya, respectivament (1958-142), aprofitant l'ocasió per a felicitar aquella del deslliurament d'un fill, com ja 'ls n'havía demanats per a la caça del cervo (1957-142). Y en demana a En Patrí (1957-142), y en té d'Anglaterra, axí com també boquines, camusos grans y petits, y si sollicita xorguines y branxetes formoses per a sa muller, al ensemps vol per ell podenchs «xicos», bons, a perdiu

y mastins, bons de porch, «*paterines para la caza de perdiz*», y vol llebrers per a anar a Serdenya «*por razon de la gran caza e salvatgina que hi ha segund se dice, mas ni ha que no en toda França ni encara en Spayna*» (1963-134 g.). Vol llebrers blancs, o d'altre pèl, bons per a tota caça (1964-12).

Al monter major del Rey de França li confia la compra de «dos lebrers qui sien bons y si fer se pot qui abdosos, o lo un dells, sien bons per defensar la lebra. *Item* : nos trametets una alana qui sia linda. *Item* : nos cerquats un rocí genet per servey de nostra persona», y, en agraument, li regala, a la bestreta, «un falcó sacre mudat, lo qual es bo de lebra e de perdiu e un altre falcó proençal, sor» (1957-35). Essent a París, En Gurrea, per a lo matrimoni ab Johana de Valois, li fa comprar «*los mas galgos de Bretanya que haver podredes e nos los trayades*» (1737-80 g.).

Als camarlench y condestable de França, y al Comte de Sabaden, els demana llebrers per a caçar lo cervo (1957-55). Agraheix a mossèn Ramon de Bages un llebrer que li dona, y recomana que li trameti tots los llebrers, sahuesos y podenchs que pugui haver «qui sien de les companyes» (1957-74 g.) fent referença a les companyes invasores de Bergadà. De la mateixa manera prega al Comte de Foix li trameti 'ls seus «lebrers negres los quals han nom blachs» (1960-10 g.). Abans, el Comte li havia donats un trotí y dos llebrers, fentli ell a mans, en justa correspondencia, «lo gris ab la cara blanca, lo qual vos matex havets demanat», perque «*almugeri no es guarit, ans nos han dit los menescals que jamés no guarirá perfectament*» (1958-90). Aprofita l'avinentesa de passar per la Cort el bisbe d'Albarracín, qui va a la Cort pontificia d'Avinyó, per a encarregarli la compra de llebrers de Bretanya (1740-83 g.). Com troba gran plaher en la caça del cervo, demana al cardenal de Valencia un parell de llebrers (1959-41); y sols canviant la capsalera escriu la mateixa lletra al Comte de Bloys y al d'Autrave y al senyor de Vilars, titulant als primers «Comte car amich» y «car amich» al tercer.

El cardenal de Valencia li envía quatre xorguins, però li observa que «hagrans mes plagut quels nos haguessets trameses tals que fossen bons de caça, car dels altres nons esaltam gayre, perqueus pregam

quens en procurets ens en enviets almenys j. bell qui sia mascle e bo de caça» (1751-72).

Tenint «dos galgos de Bretanya, los mayores e mas bellos del mundo», prega al castellà d'Amposta li dongui aquella «galga que tuviestes algun tiempo a bajolas cerca perpenyan e especialment quando veniendo Davinyon a esta tierra (Valencia) el fiel uxer nuestro darmas, Pedro Dartés, era con vos» (1740-82). El castellà hi accedeix (83).

Un alà blanch, de nom Amadis, qu'havien comprat a un carnicer de Saragossa per 30 florins, li enviaven a Barcelona, y fuig de la posada, y ell escriu al mitjançer qu'ha tinguda «certificacion de personas que venian de Cervera e lerida e aquelles partes quel dito can tenia el camino de lerida e tenemos que sea ido a Saragossa e tornado acasa del carnicero de qui lo haviesets» (1738-84). Demana a Blasco d'Alagon el sahueso Roldan, y al castellà d'Amposta li ofereix alans a cambi de galgos de Bretanya. Sense planyer diners, mana que cerquin per Aragó, Soria o Tudela dos alans y una alana vaqueros, que sien ardits y prenguin qual-sevol toro per brau que sia (72).

Al rebre d'En Duguesclin dos llebrers bretons, un de blanch, de nom Picart, y altre de nom Eccrior, els regala al bisbe de Valencia, recomanantli que, a ésser possible, los doni llebreres de la natura, ço es de Bretanya (1748-98 g.). D'aquest prelat n'havía rebuts molts, entre altres, sis per a anar al porch, dels quals n'hi havia «tres de trayella» (1744-141 g.).

Solicita d'En Rocabertí l'alà Merlin per a substituir un que se li ha mort, y après demana fills d'aquell alà, com també en demana a En Vilanova; una sorguina a En Didach Cetina (1744-142); galgos, perque 'n té poch, al comenador de Barbastre y a Blasco de Bardaxi (137), y un alà mascle y un de femella al Marquès de Villena (138). N'Avençó li tramet tres cans per a porch, y demana a En Janer los quatre llebrers y 'ls dos podenchs del Oliver (1743-181); dos sahuesos als jurats del Vall Darabues, y un, al rector (1744-42 g.). Pert un reegalgo roig, ab les orelles aguades y tallades, y 'l reclama (1738-51).

Remercia al de Foix la tramesa d'uns llebrers, y li reconta que'ls ha provats al onso que té l'arquebisbe de Saragossa, y que decontinent

que foren ab ell s'hi aferraren de tal manera, que no 'l dexaren, ni l'onso se'n podia defendre. Veyent que no 'l dexaven anar, y tement que a la llarga los llebrers poguessen pendre algun damnatge, se vegé obligat a fer matar l'onso ab escona, tenint encara los goços abrahonats (1959-179). Quan En Gastó Fhœbus els hi regalà, ja sabia lo que regalava, perque era la primera autoritat cinegètica del seu temps; ell era l'autor del tractat *Des deduiz de la chasse des bestes sauvaiges et des oyseaux de proye*, qui 's guarda manuscrit y ricament miniat en la Biblioteca Nacional de París, y que, com hem dit, li havia sollicitat el nostre Príncep.

Johan I sent gran satisfacció pels èxits del seu gendre en les caceres (1963-138), y té lo seu criteri en tan predicament, que li recomana tinga per sensat lo seu cavalcador, qu'ha romàs nou jorns en Cort d'Aragó. «E açó perque haie vists los labrés quens son venguts de França e axí mateix la caça que havem feta, deles quals coses porá a vos fer relació» (1963-159). Mitjançant la filla, demana al gendre «la lebrera germana de Serafi o una altre blanca que sia bella e si de blanca non havia, una altre que sia bella daltre pel» (1964-8). Y quan l'epidemia, o lo que fos, li matà tots los llebrers, ho escriu a sa filla, y aquesta li respon que'l seu marit n'hi tramet «un parell dels millors que ell ha, los quals son bons de os e de senglar e de cerv e acompanyen be, als quals senyor, dihen al major *amis* e al menor *amors* lo qual es tal com vos lo voleu que acompanya be» (A. C. A., Lletres reials Johan I, caps 6, lletra 910). Per la seva filla se fa trametre, axí mateix, «com abans puxats, sis ferres de spruits per la caça del porch (1964-155 g.). Ell ha tramès al seu gendre per lo seu monter Anequí, «un alá apellat *Tristany* e una alana apellada *Paloma*», y a la Comtessa, una lleona y un adip (1964-13 g.).

El seu parent, lo Comte de Prades, qui li fa present d'una molt bella escona montera, li regala un llebrer, y li demana petits cans (1743-37); a un altre parent li demana lebrers de Bretanya y cans corrents per a la caça del cervo (1964-19). Havent d'aturar una estiuada a Perpinyà, escriu a la Reyna, desde 'l Voló, «fets quel lebrer e camús venguen» (1959-4 g.).

Lo fragment de lletra que segueix, adreçada, desde Saragossa, a la Reyna Dòna Violant, qui 's troba a Balaguer, sintetisa la devoció y bon afecte qu'envers los goços sentía Johan el caçador:

«... Quant es del lebrer vostre que mossen Juany nos tramete, Vos responem que con vench, ell aportá tots los peus escaxats per lo caminar e calor que fahie. E per aquesta raó lo aturam, que nol vos trametem, per manera que guarís. E tota vegada ha jagut en la nostra cambra, en companyia damis; ca fos millorat dels peus, vuy acordam de fer correr, ell e damis, una lebre, per veure qual correria mes e caçant la lebre moch se una guineu e abdosos encaçaren la, elo vostre lebrer aconseguí la primer, com correch millor, e presla, e abdosos mataren la. E per lo correr son esclatats en sanch los peus al dit vostre lebrer, perque apresent nol vos podem trametre. Mas con nos hic partirem, nos lousen menarem si guarit es, sinó comprar li hem un ase quil port axí matex...» (1961-119 g.).

Li aconsella que's traslladi a Almenar, «hont hi ha bona caça de porch e de lop e bon estatge e plaent».

Li agradava, la caça de mont, y ab los seus monters vestits de çamarres dobles y caperons forrats de drap de Perpinyà (1744-69), anava al senglar que a voltes baxava fins a Montcada; «nos havem morts en un jorn set porchs, los quals nos alciren quatre sahuesos» (1735-75 g.), al llop, al isart, al cervo «... irem sopar e jaure al loch vostre daytona e caçar hi aquell meteix dia lo cervo brau vostre», diu desde Lleyda a N'Ot de Montcada (1740-88); y a Mallorques caçava 'l bou selvatge ab alans demanats expressament a Aragó (1960-162).

Preparava ab temps les caceres, ja que per a anar al senglar lo dissabte, fa que'l dimecres, al vespre, siguin ab ell els alans, llebrers y sahuesos (1658-19 g.); y previament el monter en cap ordenava concertar les peces o sia ferne cerca o presó : a la vora del Jalon, en los indrets d'Epila, fins a Ricla «do trobaremos antes el puerco» y mana que concertin «en aquellas tierras e comarcas do fallaremos mas caça e mellor, assaber y es de puerco, de ciervo e de lobo...» (1744-137). «... digats a Mossen Francesch bertran que lo dit dilluns hora de vespres nos sia deçá Muntcada ab tots los nostres falconers e falcons e haia fet cercar

lagró a ça la cuna e per la ribera del Besoç. Axí mateix digats o fets saber a mossen G. dargentona que faça cercar les vernedes de Sent Adriá e de Sent Andreu siy ha porchs quels hi puxam caçar e que semblantment faça cercar lo seu bosch» (64).

Qu'En Marcuto concerti als boschs de Poses y del Castell de Montbuy, y quan hagi concertat, li «isca al camí ab tots los cans e monteros per tal que ans qu'entrem aquí (Caldes) puxam caçar lo porch» (1962-62).

Desde Vich envía los seus majordom y boteller al prior y Convent del Estany, «pera concertar lo porch a la caça del qual nos volem anar dilluns propvinent» (1671-66 g.). Havent deliberat de caçar el porch en los termens de Clayrà, vol que tots los homens dels dits llochs sien lo dimarts provinent, hora del sol exit, en les parts y passos que'ls dirà lo seu porter, En Bernat de la Gineta (1969-46 g.). Va a Poblet, y abans, escriu qu'obrin les clavegueres de la vinya y que cacin defòra per a que les llebres astorades hi entrin y després, quan hi sien, que les tanquin; també vol qu'agranin els porchs selvatges que vagin a la vinya, y que posin truges en la dita vinya, «que vagen en amor, per tal que ells mils hi devallen» (1957-7). No plany detall ni disposició; ell vol que, al arribar, tinga caça, àdhuch de porch, en les muralles matexes del monestir.

També's preocupa de conservar les llebres del seu verger de València:

«Governador : Nos havem ordonat que j. pont de fusta sia fet sobre la Ciquia qui passe entre abdosos los vergers de nostre Reyal de València per tal que les lebres qui son en lo verger non puxen passar en l'altra que te en Ramon de palou lochtinent de obrer del dit Reyal. Perqueus manam que vistes les presents manets de part nostra al dit Ramon que faça lo dit pont o do fusta an francesch Algueçen aquella que necessaria haia per fer lo dit pont. E com haiam entés que en lort quel dit Ramon te ha cans e gats los quals squivarien e matarien les dites lebres siy passaven, Manam vos que los dits cans e gats ne façats traure per manera que les dites lebres si puxen criar perque nos ne puxam haver pler qui dins breus dies hi entenem a esser deus

volent. Volem encara é a vos manam que façats passar la dita Ciquia de la cual se reguen los dits vergers per la Ciquia antigua per on se solien regar o per aquell lach on vos e lo dit francesch acordarets que sia pus profitós als dits vergers. E açó per res no mudets per tal que les coses des sus dites haien bon recapte. E digats al dit Ramon o al ortolá qui te lo dit verger per ell que les lebres con sien en lo dit seu verger sien ben guardades perque no fugen ne sen isquen en altra manera seria imputat a colpa sua» (1956-189).

Expressament tramet un missatger, ab sengles lletres, a diferents jurats, alcaldes y prohoms d'Aragó perque «*entendido havemos que en aquex lugar ha de buenos sabuesos o canes aptos para la caça del puerco, en la qual prendemos grant plazer. Porque vos dezimos e mandamos que nos ne enviades tres de los millores e mas buenos pera la dita caça con el portador de la present, el qual enviamos a vosotros solament por esta razon*» (1959-146).

En una batuda forta y de durada que fa en lo lloch d'Alagon, a la qual hi eren convidats don Anton de Luna, ab tots sos goços y sahuesos (1959-159 g.), y 'ls jurats y homens bons dels llochs del Castellar y d'Alferra, als quals encarregà «*que tras grant manyana viades cerca lagua en los lugares acostumbrados antes que nos seamos levantados por seyer a la dita caça*» (1959-16).

Els senglars li maten tots los llebrers, exceptuat un, y n'ha de demanar al cardenal de Valencia y al mestre en Rodes que li'n trametin tots aquells que puguin (1959-168). Y al cap de dies demana bons alans y aptes, al Duch de Benavente, «*por tal que entre las otras caças nos deleytamos e prendemos muy gran plazer en la caça del puerco*» (175). Al fer aquesta afirmació, no mentía, car no vol que a Valencia cacin el porch fins qu'ell hi sia, «e vos entretant non vullats cassar ni squivarlos, ans si vehiets que alcun los caças, aquell de part nostra digats que de la dita caça se stigue tro nos hi siam». (1959-181). Per a aquesta anada devía voler la llebrera del Duch de Montblanch, que tenia un juheu nomenat Mahoma, qui morí, y que'l Rey demana al seu oncle Alamí (1959-182).

Havent manat una vegada que per a lo seu servey prenguessin

llebres ab filats o en altra manera, après revoca la dita ordre, y ordena, fer crida pública, «que algú de qualque condició ley o stament sia no gos caçar lebra alguna ab filat ne ab bertol ni en neguna altra manera sinó ab ocells, cans o ballesta» (1952-103).

«...façats dreçar e metre a punt les bardices e los morrals e concertar los porchs daquexes vostres partidès en manera que quan siam aquí puxam caçar aquells» (1735-74 g.). Volent caçar lo senglar en les vernedes de Sant Andreu y de Sant Adrià, avisava 'ls batlles y prohoms de les parroquies de Sant Martí, Sant Andreu, Santa Coloma, Sant Adrià y Badalona que, durant la cacera, no metessen besties en les dites vernedes, sots pena de perdreles (1963-18). De la mateixa manera 'l caçava de l'altra banda de Barcelona, entre 'ls castells d'Aramprunyà y Cervelló, Sant Boy, Sant Climent, Sant Vicens dels Horts y Martorell.

Aprofitava l'avinentesa dels viatges per a caçar : «Nos nos som ben trobats mercé de Deu e havem caçat huy porch, vinents de peralada ací (Figueras) mas non havem trobat e demá aturam hic e divendres entrant nos en em a Gerona deus volent», d'una lletra a la Reyna Violant qui 's trobava als banys d'Arlés ab lo Duch de Montblanch (1958-73 g.).

Essent a Perpinyà, demana al bisbe de Valencia que, per mar, li trameti, ab una barca, tots los alans y sahuesos que tinga, ab dos monters, per a caçar mont (1657-72). També demana per al senglar, a En Rocabertí, qui era a Castella, vuyt bons sahuesos, entre los quals n'hi haja dos de trahella. De passada li demana, axí mateix, dos alans y dues alanes, dos dels pus bells podenchs y dues podenques (1736-17). Trobantse a Ceret, pregunta a En Rocabertí en qual part, prop de Perelada, podrà trobar porchs, per tal que puga caçarlos quan hi vagi (1958-67). Convida al cardenal de Valencia a caçar el senglar de la plana de Burriana fins Almenar, «e axí si venirhi podets, veurets la dita caça» (1963-181). «Volem correr un porch que hic ha forb sobrer, lo qual havem ja fet cerquar», escriu al seu monter desde Azcó (1755-144).

Y 'l senglar s'havía de caçar cos a cos, car el qui ho feya ab ballesta o sageta era castigat a perdre la mà si no pagava trenta florins d'or (1744-116). Les botzines de fust y pites per a la caça de mont les construía En Bernat Ballester (1744-142).

Descriu, ab goig, les caceres a sa esposa, digne muller d'aytal caçador, y li explica, per menut, com era 'l senglar cobrat y la mida y 'ls detalls de la cacera, com la de Balsareny, qui resultà frustada, y encara li donà peu per a bromejar y tirar indirectes : «nous podem trametre cap ni coa de la caça que havem feta, pus no havem res trobat car sin haguessim nons fora escapat axí com a vosaltres qui trobás e res no prengué a costum de novells caçadors» (1962-61).

Si bé no les sovintejava, també anava a cacera d'onso en los dominis del Infant Martí, enviant lo seu sots monter per a concertarlos (1735-110). Si aquesta cacera major feya rarament, la menor de perdiu, feta de nits, era encara més escassa, però 's feya; com ho demostra la lletra dirigida, desde Vich, al vicari reyal del Vallès, demanantli «un daqueys caçadors (de perdius) estants o habitants dins lofici avos comanat, qui cacen denits ab lum... E instruits lo que port ço que a son caçar es necessari» (1735-III g.).

Demana als jurats y prohoms, y a un ciutadà influyent de Saragossa, que per a caçar llebres li facin una devesa «aquí cerca de la Aljferia e parece a nos que devies seer del camino insano que va ençá alagon continuando por el plano de pero Miguel, entro alas casas clamadas de Alagon e de allí continuando tro el camino de Epila e destro a la baça clamada del bacallar e de allí adelant tro a la pobla de almaçan». Els prega que «no sea vedado adalguno de paxer sus ganados ne de semenar sus laores segund que han acostumbrado, más tansolamente de no cassar hi o fazer cassar liebres ni coneyos nin otra cassa alguna» (1658-21 g.).

Escriu al cardenal de Valencia «quens percaçets vj. cervos els quels nodriscats vos matex, els façats nodrir fins que nos siam aquí, ens procurets ij. bons alans vaquers. E si havets onso sinó quen haiats j. e quel façats nodrir per tal que ab los nostres lebrés hi puxam pendre plaser quan aquí serem» (1751-72).

Com a prova d'afecte fraternal, es curiosa la lletra que de Saragossa dirigeix al Infant Martí, llavors minyó de quinze anys. «Lo primogenit del senyor Rey. Car frare : per Martí de lezpia, porter vostre, portador dela present, vos trametem dos labrés e un poench, axí com quant nos e vos nos partim vos promesem quen fariem. Pregants vos

que, en manera que vostre estudi non valeda menys, entenats en cassar avegades» (1735-31).

Quan lo seu germà es home fet, també n'hi envia, però ja sense observacions ni reserves, «vos enviam nos un alá bo e fort ardit que ha nom parís, lo qual mossen pero boyl nos doná daquests jorns quan venen de Castella...» (1740-59).

Era tal l'abús que féu de les caceres, que'ls metges li priven el caçar, veyentse obligat, desde Vilafranca, a manar que paguin los falconers y que se'n vagin al Empordà, «esguardant quels nostres metges han vedat e esquivat que no sien en loch on nos siam» (1952-74 g.).

Solicita d'Aragó bous, vaques y toros ab llurs matadors o *matatoros*. «*Porque queriamos tomar placer en veyer matar toros, vos dezimos et mandamos que vengades aquí anos con iiij.^o toros, los mas bravos que haver podredes viij.^o nuviellos e dos alanes vaqueros e dos matatoros...*» (1751-58 g.). Les besties no pagaven dret d'herbatge ni cap altre, emperò «si ablats o a vinyes donaven algun dampnatge, que aquell sia pagat e satisfet a coneguda de dues persones per vosaltres o algun de vosaltres en açó elegidores», diu, al poch temps d'ésser Rey, a sos oficials y llochtinents de Saragossa, desde Barcelona (1952-23). Però après se repensa y desisteix, car troba preferible anar en lo lloch ahont era costum semblant deport, exòtich llavors en terra de Catalunya, y perçò diu al arquebisbe de Saragossa : «*como allá nos plazerá veyer tales cosas do son mellor en costumbre*» (1851-80 g.).

* * *

Lo bon y gran efecte que portava als goços, sols era comparable al que sentia pels falcons, qui ab aquells compartien, en la noblesa de l'Edat mitja, lo símbol de la pau, com l'espasa usufructuava 'l de la guerra : «que si vos aguessets volgut, ab lo falcó en la ma possehireu vostre regne», diu 'l mestre en Theologia frare Johan de Montsó al Duch de Montblanch, trametentli paraules textuais del Sant Pare de Roma, que li palesà en conferencia secreta. (A. C. A., Lletres reynals, caps 7, Johan I, 1063.)

Hi tenia molta afició, «com nos, segons que ja craem que sabets, trobam gran plaer en caçar e perçó vullam fer afeytar tots aquells mes ocells que porem pera la dita caça, perçó volem, eus pregam, dehim e manam que tots aquells falcons muntarins, sors, riechs que en aqueix cap exiran enguany nos haiats e aquells a nos trametats pera nostre servey», escriu a En Johan de Montbuy, governador del Castell de Caller, y En Dalmau de Jardí, governador del Cap de Lugudor (1656-49).

Ne tenia de totes les varietats, y mantenía un continuat intercanvi ab altres prínceps y senyors de dintre y fòra del reyalme, y àdhuch ab menestrals y burgesos. Si estaven en possessori d'un bon ocell de presa, los hi feya barates ab altres besties; no haventhi barates, com ab el gerifaut que li demanà 'l Rey, son pare, per no quedar sol el falcó pelegrí per a anar al agró, fa corre tota Catalunya per haver, costi lo que costi (el preu mínim solía ser de 300 sous), un pelegrí sor (1739-49).

Regala al Duch de Borgonya tres falcons gruers, y demana li dexi el ministrer Celaquin Prebost. N'hi torna a regalar, y vol saber «sils ha hauts e sin hac plaser e axí matex si son venguts en tals mans quen-hagen sabut caçar car verament tost eren bons e be afaitats» (1954-85). Ne reb dos del Rey de Granada (1660-109 g.). Per haverlos hi demanat, tot hi trametentli un falcó sacre, «*bueno de perdriç*» (1656-6 g.), reb falcons tagarots y sis poenchs del mestre de Calatrava, y agrahintlos hi molt, li diu : «*como emperó en estas comarcas non se trueben delos ditos falcones vos rogamos que nos ende embiades mas, quando quiera que avinenteza end hayades*» (118).

Desitja falcons bons de perdiu, y sabent que a Montpeller n'hi ha, escriu a En Bugarra, mercader, que n'hi faci cercar dos : además, «un bon estor que sia afeytat a presó grossa. E si trobar sen hi pot, envials los ques que sapie costar e ço que primer haurets, o falcons o ostor axí com primer o haurets que de continent nos ho enviets e puys lals, axí com vindrá» (1746-40); «procurets un ostor que sie bo de grua o dostarda e que cost ques vulla pus sie bo» (1658-81), havia abans escrit a En Pere de Planella, qui's trobava a Montpeller; «be creem que us recorda com enguany en Barchinona vos pregam quens fessets venir de Barba-

ria quatre falcons muntarins barbareschs niechs, dels pus bells que trobar se poguessen» (1746-62 g), escriu al seu portantveus, lo governador en lo Regne de Mallorca, y a En Llobet, procurador en lo mateix Regne, li diu : «com nos vullam vuit falcons monterins barbarenchs niechs, per afaytar e a nostre deport. Manam vos que, ab aqueixs mercaders qui trafeguen en barberia, los procurets, ells nos trametats con abans porets» (1958-39 g.).

Ne demana a En Sentmenat y al bisbe de Barcelona (1957-6 g. y 7 g), y 'n solicita de terçols tunicenchs, mudats bons de llebre (1954-25 g.); y del Rosselló, o bé de França, pelegrins sors, prims; al Comte de Prades, un de monterí «fort necessari a corredor de j. de nostre qui es mestre de matar grua» (1744-134). Com té solament dos falcons monterins afeytats a grua, y es necessari ajustarn'hi d'altres llurs semblants, demana montarins mudats (1744-137). El mestre del Hospital li ha d'enviar «falcons sacros de Candia» (1659-55 g.). A En Çagarriga de Mallorca li mana lo falcó «que havets ab les mans inflades e lo terçol. E nores menys quens trametats tots quants en a pres vos en veuran axí prims com terçols tantost quels haiats. E car nostre cosí lo Rey de xipre nos trameses laltre jorn j. leopart afeytat a caçar ab j. hom ensemps qui caçava ab aquell e ara no ha gayre lo dit leó se sia mort e nos en tot cas ne vullam daytals haver car som certs quel dit home los sabrá be afaytar, percó volem eus pregam que, ab la primera fusta que daquí vaga en barberia, trametats a qualque vostre conexenc o amich quens enviu ij. o iij. leons parts qui sien de tres meses tro en j. any e que sien famelles, si ferse pot, sino mascles e que aquells nos remetats en continent quels traiats» (1656-8 g.).

Mitjançant En Jaume Pallarés, demana al bisbe de Vich los quatre falcons gentils y los dos astors de que li ha ja parlat. Car si lo temps de la muda passava, poch profitarien (31).

Reb falcons sacres de Bruges, y 'n regala un a En Junea (79).

Demana a En Planella diga al bisbe de Valencia que té tres bons falcons agroners «ço es, lo nostre sacre que haviem e j. grafaut e altre pelagrí e viij. gruers fort bons» (1746-31).

Esperant a Perpinyà la sua esposada Violant, sab qu'a Barcelona

hi ha un falcó pelegrí o montarí qu'un home de Sicilia li envía, y se'l fa trametre junt ab un saquet de cascabells d'esparver, en lo qual n'hi ha cinch o sis dotzenes (1658-104 g.)

Lo falconer Montagut li parla que'l bisbe de Valencia li ha dit que si li enviava un falcó sacre ell l'afaytaría per al agró. Li contesta que té lo «pus bell falcó sacre que jamés fos en nostra senyoria qui es fort bo de lebra e de perdiu. Perque si ell nos envia lo seu falcó grifaut o agroner com lo nostre falcó agroner es mort, per aquell quins aportará lo seu grifaut nos li trametrem lo nostre sacre qui es molt bell» (1658-49 g.). Li plau que'l seu nebot lo Rey de Castella tinga afició a la caça, y li fa present d'un falcó grifaut y un bastard bo a llebre y perdiu (1962-23).

Es a Vilafranca, y escriu a la Reyna, «diluns matí anam dinar nos al vostre castell de sent martí per veurel e caçar en vostre terme e tornarem sopar e jaure ací» (1958-114).

Lo Rey de França li envía un astor bo de grua, de corb, d'ostarda y de Milà, y ell el comana al falconer Caxal (1957-5 g.), també n'hi regala un de Noruega, qui «es molt bo de presa grossa» y Johan crida «pera a carrerar» lo dit astor l'esmentat falconer (1956-182); després n'hi envía un altre, que li «par bo e bell» (1958-22). Y'l *begue de Vileynes* aprofita l'oportunitat de la tramesa del seu Rey per a demanar a Johan I falcons agroners, responent-li que, per estar tots en muda, no'l pot complaure, però, quan sien mudats, li trametrà un del qual puga caçar ab plaser (1958-22 g). No sé si complí la promesa : lo qu'es cert que'l *begue*, passat mig any, li torna a escriure demanant un falcó agroner, y li respon : «nos açá un any ne haviem de fort bons e plaguerents que llavors nos nes crissets. Empró enviatnos un sender e trametrem vos lo millor daquests que havem. E sapiats ab nostre molt car frare lo Rey de França si troba plaer en cassa de grua car nos havem de bons falcons gruers, Esi ho fa escrivitsnos en per vostres letres»; fineix la lletra demanantli «un parell de lebrers que sien bons pera la caça del cervo» (1957-77 g). Els seus falcons solien matar una o dues grues diaries, y ell escriu a En Janer : «E perque sabem que lo senyor Rey se alta molt dels ventrells de les grues, perçó volem eus dehim e manam que digats al Maiordom e al comprador del dit senyor Rey que de

continent trameten ací ij. homens qui la j. vaia y laltre venga perque de continent quela grua será presa port lo ventrell al senyor Rey...» (1658-52). Y per haver rebut del falconer Montague quatre ventrells de grua, coneix «que los falcons que tenits son prou afaytats» (1955-100).

El Comte *don Pedro* de Castella li demana «*un falcon sacre garcero*»; també li respon que, de moment, sols ne té de grifaus y pelegrins, però que per un escuder li envihi «*seys alanes lindos e dos alanas e vui saguesos e quatro seguesas e per aquell mismo enviar vos hemos un buen falcon por ala dita garça*» (1959-152 g.).

Al Rey de Castella li demana, perque pren «*gran plazer en la caça de la grua*», «*dos falcons grueros el uno que sea Maestro e el otro corredor e un galgo bueno que sea aprivadado delos dos falcons*» (1743-153); els dos falcons ja 'ls hi havia demanats (1743-145 g.).

Reb alguns falcons encarregats, y tria un sacre prim per a En Domingo Palomar, ciutadà de Saragossa, lo qual li havia tramesos «*una dotzena de cuytiellos e quatro fierres de scona e quatro galgos*» (1746-46). A l'arquebisbe de Saragossa un falcó grifaut, prim, de dos, que, junt ab un terçol, li han vingut de Bruges (1957-142).

Cobeja un falcó grifaut, blanch, del Comte de Flandres, y en cas qu'aquest no 'l tinga, ofereix comprarlo per 300 florins d'Aragó, però que li portin a risch del venedor, «com mes amam que venga a son risch que al nostre e per açó hi donarem nos tan gran preu que venga a son risch» (1656-84 g.). Més endavant, n'hi promet un lo Duch de Borgonya, y li triga que li portin (1954-148 g.). Ne demana dos montessins, especialment dels de cap de ferre, a En Jardí de Sardenya, ab la promesa de retornarli 'l missatger ab un dels collars de la sua empresa (1657-45).

Vol falcons de Romanía, y 'n demana de sacre y monterins al Comte de la Sola, junt ab «dos fadrins esclaus qui sien de edat de 15 en 20 anys» (1664-58 g.).

Vol, si ferse pot, haver en tot cas lo primer falcó pelegrí, prim, qu'isque enguany — diu — en aquexes partides de Tortosa, Rosselló, Montpeller y Lunell (1666-109 g.).

No trobantse cap falcó pelegrí sor, com havia demanat, sinó de

tres mudes, demana «aquell o altre sor o mudat que sia empró prim» (1667-119 g.).

Per dret reyal tenia participació, més o manco crescuda, sobre els falcons de Mallorca, y escriu al governador que li trameti tots aquells falcons monterins que li puga trobar, «e daltre part fets tenir apunt los novells quis pertanyen anos en la dita illa com be seran exuts trametets los nos...» (1957-101). N'hi demana un de tunicench, mudat, que sia bo de llebre (1659-99 g.). En una lletra, sense adreça, declara haver rebuts d'En Berenguer Llobet, procurador reyal de les rendes y drets del Regne de Mallorca, entre tres vegades en los mesos de juny, juliol y agost, sis falcons gentils «daquells dels agres del nostre Regne de Mallorca. E los quals pernos ha reebuts Mossen Francesch Bertran, falconer nostre» (1959-97 g.).

Com ab els goços, per la cobejança de possehirlos, passava damunt de tot y salvava tots los esculls, y per un bon grifaut, concedeix lletres de treta de blat, franques de dret de segell, com fa ab lo seu cosí, el Comte de Prades (1742-92), demanantli «les ales e la coa del altre falcó grifaut mort per escatir les ales dels altres falcons nostres» (103 g.).

Feya barates, com ab lo Donzell de Castellet, qui tenia un sacre fort bo de llebre, y 'l Primogènit se'l fa enviar ab la condició que «si tan bo es con dieu de lebre, nos retendrem lons per a nostre servey e nos enviar vos nem altre sacre qui es fort bo de perdiu; e en cas que no faça per nos tantost lous farem tornar que nol darem a alcú». Y 'l reb, se'l queda y tramet «altre sacre lo qual con entrá en la muda era fort bo de perdiu» (1659-138 y 145). Com la falconera sofria altes y baxes en quantitat y qualitat, escriu «*E nos tenemos de present x. falcones entre grifauts, sacres, bogies e proençals, los millores que ninguno havients e matan todos muy bien liebre e perdiz*» (1742).

Per la sua falconera li eren passats tota mena de falcons : grifauts, caps de ferre de Serdenya, sacres de Romania y de Sicilia, pelegrins del agre del Vescomtat de Cabrera, presos a últims d'any, tunicenchs, gentils, axí nomenats per ésser fàcils d'ensenyar, monterins niechs de Barbería, provençals, tagarots del mestre de Calatrava, tartarins de Xipre. Ademés dels niechs, n'hi havia d'aranyenchs; prims, sors y terçols, uns

mudats, altres cominals. Y eren bons de llebre 'ls uns, de perdiu 'ls altres; uns qui entraven bé a la grua, altres al agró, a corb, y a milà, y a arpella; fins ne tenia de blanchs, un d'ells present del Rey de França.

D'aquests ocells, rebutjava no sols los mal caçadors, sinó los qui volaven dur y d'evol donayre, y admirava les qui feyen meravelles al agró. Quan ne perdía 'ls feya cridar ab veu de crida per les encontra-des hont los falconers els hi semblava que podien ésser (1665-33, 1658-66), y donava les senyals particulars, com per exemple : «porta l'ala dreita un poch baixa», per més que tots duyen en la pota 'l git o get de cuyr de Badia ab les senyals del Príncep : «lo qual te gets ab senyal Reyal», diu d'un falcó provençal mudat qu'ha perdut caçant y 'l que fa pregonar (1957-115).

Si per atzar tenia ardit de qui 'l possehia, li era exigit el retorn graciosament. Sab qu'En Vicens de Castellfollit «te un falcó tunicench nostre, lo qual se perdé prop gerona lo dimecres après la festa de Pascua prop passada per alguns de nostres falconers», y mana que sia entregat (1959-58). Perdut un seu falcó provençal agroner y entès que s'ha dirigit al Comtat d'Empuries, prega al Comte que'l faci cridar y cercar (1656-101). També escriu a don Artal de Alagon, dientli : «segont havemos entendido, vos tenedes en poder vuestro un falcon pelegrí terçol soro el qual es nuestro», mana que l'entregui «e en esto non metades dupdo ni escusación alguna» (152). «Entés havem que vos tenits un falcó pelegrí nostre lo qual los nostres falconers perderen unguany e perqueus pregam e manam que vistes les presents vullats, que sia nostre o no, aquell liurets al feel falconer nostre En Pere Caxal» (1957-34 g.), escriu a En Vicens d'Urriols. Aquest «sia nostre o no» es un dubte no concordant ab l'exigencia; tot fa creure que si 'l tal falcó no era del Rey, aquest lo desitjava, ja qu'a continuació d'aquesta lletra n'escriu una al arxidiaca de Moyà, germà d'En Orriols, per a que influexi en lo retorn, o millor dit, en lo present obligat del dit falcó. Si 'l Rey hagués tinguda la convicció que'l falcó pertanyia a les seves falconeres, l'hauria exigit sense dubtes, y al serli negat, li hauria imposada la pena de 200 morabatins d'or, com li succehí ab En Ponç de Malaferit, qui agafà un falcó perdut pel Primogènit en lo terme de Xativa (1739-70 g.).

Lo bisbe de Lleyda reb de Mallorca un falcó tunicench, y per mediació del prior de Catalunya li demana; en la resposta que'l bisbe ha feta al prior, lo Rey hi ha «vista alguna mica escusació per laqual vos nol nos deguessets haver tramés. Perque pregam quel nos trametats aytal com es» (1957-133 g.).

Estava en continua relació ab els mercats de falcons, especialment els principals com Lunell y Bruges; ne sab l'alça y la baixa en son Reyalme, «nos som certs — escriu desde Vich a Barcelona — per persona qui 'ls ha vist, qu'aquí han venguts falcons provençals e que son en lo carrer den Roca pres la Portaferriça» (1659-72 g.), y encomana que n'hi comprin, car els que li han vingut de Cerdenya són monterins. Venint del Regne de Valencia a Catalunya, té ardit qu'a Barcelona eren arribats quatre falcons grifauts, y totseguit tramet un corrèu per a que n'hi comprin dos. Arriba 'l corrèu a Barcelona, y 'ls falcons n'eren partits, fent la via de Valencia. A correuyta escriu al seu portantveus en aquest Regne que faça qu'un inteligent els isca a carrera, elegexi els dos més bells y millors y 'ls compri (1742-87). Enamorat d'un falcó blanch que té'l Comte de Cardona, qui havia estat d'En Galceran d'Ortal, demana que li trameti quan hagi mudat, y «nos ne caçarem per amor vostra e vos aytant com nostre será ne porets caçar axí com si ere vostre» (1740-6). Demana falcons al abadiat del Monestir de la Royal de Mallorques, perque sab que n'hi ha de bon agre.

Vol que'l bisbe de Barcelona 'ns «enviu encontinent e de fet aquell dels falcons nostres sacre e proençal que ell te que primer hage gitats los comiats. E digats axí mateix en Arnau Roure que tantost quel seu sacre los hage mudats lons enviu car ací (Vich) ha moltes lebres e hic fa bones matinades e capvesprades» (1659-52).

Ell mateix tractava les indisposicions y malalties dels seus falcons, fent molt ús, entre altres medicaments, de l'aygua d'endivia, o sia escarola, además de ruybarbe, que li preparava l'apotecari de Cambra (1660-3 g. y 32 g.). No permetía que mengessin carn porcadiça (1957-69 g.), y volía que, al traslladarlos d'un lloch a altre lloch, fossin portats per persona «costumada de tenir falcons» (1957-69 g.), «car aquell que daquests dies nos trameses, per colpa daquell quil portava, havia la una ma in-

flada quan fo ací» (1743-147 g.). Però si 'ls tenia verament malalts, y, en època de muda, els confiava als bisbes de Barcelona y Valencia, los quals, ab En Soler, ciutadà d'aquesta ciutat, constituïen, pel Príncep, la trinitat més savia en falconeria y 'ls qui més conexien l'art d'ensinistrarlos o afeytarlos, com deyen llavors. Tanta era la confiança que, tractantse de falcons, posava en lo prelat valencià, que, al aportarli de Bruges un falcó fort prim, y no sabent classificarlo ni ell ni los falconers aplegats, ab los Vescomtes d'Illa y de Rocabertí, acudeix al bisbe, trametentli les talles y 'l penatge del falcó, lo qual es «pus alt e pus soberch que un e mig del grifaut queus havem enviat», per a qu'ell, ab los falconers de Valencia, puguen jutjar lo dit falcó de quin agró es : «ha lo cap aguilench e orlat axí com un pelagrí e no ha major lo cap que un grifaut e lo bech e les mans ha semblants de falcó sacre e la vista ha fort ardent e lo penatge davant ha semblant de falcó pelegrí e lo penatge derrer ha semblant de águila estorenya, fora la cama fort curta que envides li caben los gits e lo yolar e la coha ha semblant; deles spatilles e en neguna pena de la coha no ha neguna gotadura e es pus be tallat de tot sos membres que falcó que jamés fos en esta terra e pensam nos que será bon volador car de terra plana puja en la ma pus dret e pus leugér que no fa un astor». Segons li ha dit lo falconer qui 'l té, li ha mostrada una oca maseda y, al veurela, l'ha presa fort ardidament y l'ha degollada, y la tenia tan ferm com un falcó provençal una perdiu. Fineix la lletra fentlo sabedor que'l portant del falcó creu qu'es arenyench, y ho sembla perque té 'l penatge acenat, y afegeix qu'en tota França ni en Flandes no han sabut de quin agre era, car no n'havien may vist cap de semblant. En cambi, los dits vescomtes y falconers creuen qu'es grifaut pelegrí, car dels grifauts n'hi ha de tota natura (1746-62).»

Reb un grifaut del bisbe de Valencia, «lo qual, cosí car, es bell e bo, eus certificam que entre be en la grua e del qual vos fem moltes gracies» (1658-108 g.) Aquesta lletra porta 'l següent *Post scriptum*, explicant la gesta malhaurada del grifaut y d'un seu companyó pelegrí : «Aprés car cosí que aquesta letra fou feta, Quexal, Juliá e Salvador, anaren de manament nostre a caça e cor no trobassen negun agró

be quen haguessen molt cercat, encontraren una oliba ala qual, no contrastant faes vent, gitaren lo grifaut que vos nos havets tramés e mentre la seguia lo vent sen fortí e la oliba e lo falcó se alçaren tant, faen la via de Cobliure (la lletra es de Perpinyà), quels perderen de vista. E jassia quel lourassen molt, no volch tornar a ells e estants en aquesta cerca trobaren j. agró al qual gitaren lo vostre pelegrí e après quel hac un petit seguit desemparal e de lavors aençá nol han pogut recobrar ab arany, ne ab enza de coloms, ne ab res quels dessus-dits e altres falconers nostres quey havem trameses hagen sabut fer. On cosí car, vos pregam que façats tenir esment que si en aquexes partides se sabien noves del dit grifaut, que faessets vostre poder de haverlo e que despuys lons trametessets. Los dits Juliá e Salvador han dubte de tornar a vos sens lo dit pelegrí, perquens semblaría, que afi quel vostre grifaut, no perdés temps lols daguessets ací enviar e afeitar lien al agró ab j. pelegrí que nos havem, qui es fort bon agroner. Lo grifaut nostre quins han aportat de Flandres es ja lourer e pensam nos que será bo.» Y en una cèdula hi afegeix : «Car cosí : a nos aporten gran colp de falcons pelagrins dela terra francesa. E axí sin volets escrivets nosen e fer vos nem part volenters.»

Quan sab, per En Galceran de Vilarig, que'l bisbe de Valencia desitjava un falcó sacre dels tres qu'al Primogènit han aportats del Rey de Xipre, li envía un, triat per lo mateix Galceran (1658-117), y après li dóna noticies del bell grifaut que li han aportat de Bruges, lo qual «es ben lourer e ha mortes dues oques salvatges, les quals per afeytar li havem fetes gitar de la ma e sapiats que es leuger e ardit e quens pensam que será bon agroner, car ab lo nostre pelegrí, qui, segons que sabets es fort bon agroner, lo farem afeytar» (1658-131). Desde Saragossa li envía uns falcons agroners per lo falconer Salvador, «e si vos los volets veure volar nos li havem manat queus en fassa plaer» (1668-11). El falcó que li demana d'En Vilarnau «no es bo pera nos, car for vola dur e davol donari» (1746-45 g.).

Innova a mossèn Bartungat de Lebret, que té falcons «pelegrins, grifauts e de sacres e aquells havem ja fets metre per aquest any en muda e que si vos ells esser trets de aquella nos hic enviats vos en-

tramètem fort volenters daquells que volrets» (1743-187). Li demana trameti per persona certa lo falcó terçol tunicench mudat que té bo de llebre (1954-25 g.).

Al bisbe de Barcelona li envía un falcó sacre agroner, «quel face tolre del bech e deles ungles ans que sie pus gros» (1743-184 g.); «com los nostres falcons sacre e proençal agroners haguessen començat de gitar e a nos plagués que mudassen en poder vostre», li prega que li envihi «un home vostre qui sabés aquells ben portar» (1656-123 g.).

Si 'l falcó sacre que li té ha gitats los comiats, o sia les plomes cominals, que no eren altres que les plomes usuals y ordinaries, «e les penes de la coha», que li trameti de «present per aquell home quel pense o per un altre escuder vostre. E si no, tantost que gitats los haurá» (1657-122). Li demana un falcó agroner qu'es mudat (1658-8), y passats vuyt dies, reitera 'l prech y vol que mantinent li porti «alcun home quil sapie ben portar» (18 g.); li demana un sacre y un provençal que, quan sien ben mudats, els hi envihi per un «vostre escuder quels sapia portar» (1659-99 g.).

Lo bisbe li significa que cridarà 'ls falcons que li ha confiat per a mudar. En la mateixa lletra li fa avinent qu'ha rebuts falcons montarins de Mallorca, «entre los quals na quatre de prims assats bells; e be que hagen hauts molts demanadors son estats excusats», per destinarlos al Primogènit (1659-13). Per En Pere Bonell li entrega un falcó sacre per a ferlo «mudar en e per la forma que estany lons faes mudar car fort fou ben mudar» (1661-136). Quan lo falcó que té hagi gitats los comiats y les penes de la coha que li trameti per un escuder «qui aportar aquell sapia bon recapte donar» (1666-42 g.), y 's complau del estament del falcó sacre agroner que li té 'l bisbe (48 g.). Fa que'l majordom de l'Infanta Johana vegi cada setmana un falcó sacre que per a mudar ha tramès al bisbe de Barcelona y li faci saber «com li va ne com está dela muda» (23 g.).

Dels tres falcons que rebé del Rey de Xipre, y dels quals ne regalà un al bisbe de Valencia, envía un sacre de Romanía a En Soler, «lo qual afeytats que sia bon lebreter e que en la quaresma quel façats metre ala garçota e al agró» (1658-134 g.). Quan sab que'l falcó sacre

que li ha confiat, comença fort bé, demana que li envihi per un home, el qual n'hi entregará «un altre axí meteix sacre sor, car pus ben los afeytats els matets apunt, no volem que menys nestiats» (1660-64 g.). En Soler, qui 's devía aprofitar del falcó, ab l'excusa que'l seu falconer es malalt, no obeheix l'ordre rebuda, y En Johan, atenent les rahons que li dóna, «les quals si millors fossen nos hagren mes plagut», envía a cercar lo falcó per En Goçalveç sense, però, qu'aquest li porti el falcó promès, lo qual no li enviarà fins que'l falconer d'En Soler sia guarit y vagi en persona a buscarlo (84 g.).

Si 'ls déus majors de la Cetrería eren, per a Johan I, els dos bisbes esmentats y 'l ciutadà valencià, també tenia devoció a déus menors, com el bisbe de Vich, En Vilarig, parent y majordom de la seva marastra, y En Bernardí de Cabrera, herèu y nét del seu preceptor y víctima.

Escriu a mossèn Jacme Pallarès a Avinyó, dihentli : «... e axí ho dehits de part nostra al Bisbe de Vich el ne pregats quen continent nos trametra los quatre falcons gentils e los dos astors dequens havets escrit, car si lo temps dela muda passava poc profitarien e axí fets ab ell que de present los haia que gran plaser nos enfará» (1656-31).

A En Vilarig li explica que'ls seus falcons gruers, «un jorn part altre, maten una grua o dues. E cor haiam acordat que aqueys dos estors noroechs que vos tenits nostres, degen esser afeytats a corp a milá e a agró, perçous pregam e manam quels hi afeytets els hi façats afeytar» (1658-62 g.). Y li diu, en altra lletra, «... Del ostor noroech que comanás al veçcomte de Rocabertí, vos certificam que no vol portar la ala a grua ne a oca, ne a ostarda, axí que a adés no val res. E cor lo dit veçcomte vage ara aquí, segons queus ha dit, entenem quel deitats cobrar e quel dejats assajar de fer bo. Mas del falcó grifaut que nostre cosí lo Bisbe de Valencia nos tramés d'aquests jorns, vos fem saber que es estat a mort duna grua e que comença fort bé» (108 g.).

A En Bernardí, qui reclama al majordom reyal un astor ab son caçador, li escriu : «E cor nos a adés no haiam ocell reenós de perdiu e haiam fort necessari lo dit hostor, vos pregam quel nos levets tro a la festa de pasqua primer vinent. E fer nos nets agradable plaer,

sabents certament que, tantost après la dita festa, nos vos enviarem los dessus dits hostor e caçador sens tot dubte» (1656-15). Lo mateix procediment adoptà ab un falcó «sapiats que nos vos havem pres ací, un falcó vostre sacre terçol que hic tenia lorenç, vostre caçador, si bens hi trobam retendrem lous e sinó siats cert quel vos tornarem que nol darem a alcú. Nos nich havem un sacre prim, qui es fort bo de perdiu e alebra, es cominal. Sil volets fets nos ho saber e trametrem lous» (1659-100 g.). «En Bernardí : pregam vos que dels primers aztors ques prenguen en vostra terra nos trametats dos que sien terçols remenchs o aranyenchs e que si ensemps abdos nols podets trametre deprent quens enviets la un e puy laltre axí com haverlos porets e fernos en ets plasser e servey» (1668-51 g.).

També feya qu'altres n'hi ensenyessin, y, sobretot, sos falconers majors, com En Francesch Bertran al qui confia un falcó pelegrí per a que'l pensi y afayti bé, «de guisa quel nos façats bon agroner» (1954-31). L'espera a Montçó, ab tots los falcons y falconers, «per anar caçar en alguns lochs no molt luny on ha fort bona caça de agró e de Ribera e deportar nos alley alguns dies». Com li han dit «quel falcó apellat en tria mostra voler de anar al agró perquens plaurá que venint aençá li girets ab lo dard e ab lo carboner ensemps e lin façats son plaser». Aquesta lletra l'entrega al falconer qui li ha aportat lo grifaut apellat lo Rey y altre falcó apellat lo Xipra (184 g.).

També demana un astor que li ha comprat lo mercader Bugarra de Montpeller (1658-110 g.). A Binèfar vol congregarhi, per a caçar, els falconers y falcons a les ordres d'En Bertran, falconer major, els falconers Montagut ab els gruers y En Caxal ab l'aztor del Rey de França (1957-10). Però 's repensa, y escriu a En Bertran que sols hi envihi En Lloreda ab lo falcó blanch y, també, los falcons Bellius y Puig per a metre a la grua, «per tal com tots los falcons den Montagut exceptats tres, son morts» (19 g.).

Aprofitant sortir de Castelló d'Empuries hont romanía, y havent de fer lo camí de les bases de Vilarnadal y del estany Demirapignes, té intenció de fer volar a un agró, y demana a la Vescomtessa de Rocafort hi faça anar alguns dels seus homens, que a les dites basses o al

estany cerquin l'agró, y quan l'hagin trobat, uns lo guardin y altres que vagin a trobarlo a ell al camí per a dirli hont serà (1656-74).

Essent a Perpinyà, y volent una tarda anar a cacera, demana previament al castellà de Salses que, la nit abans, o al matí, li aporti lo seu falcó provençal (1658-38).

Si sent satisfacció de caçar; li plau que'ls altres cacin, y 'ls insta per a que cacin. «Molt car oncle per ço queus adelitets ab nostres falcons en caça de agró e de lebra, tra metem vos salvador de ribes, falconer nostre, ab un falcó agroner ço es, aquell que Mossen Bernat Ramon de Castellnau veé volar estan acen ab nos e dos falcons lebreTERS...» Axí escriu al Rey de Navarra, desde Perpinyà (1671-22), y al arquebisbe de Saragossa : «Part açó a nos membra que vos ans que fossets Archa-bisbe erets caçador e pensants que aquexa dignitat nous haurá tolt lo voler de la caça, trametem vos per lò portador un falcó sacre bo de agró de lebre e de perdiu, lo qual nos ha enviat de Sicilia lo noble En Jacme Dalagó, e axi caçats ne si oblidats nous es, car que avant nos vos en trametrem daltres ab queus hi porets deportar» (1954-86 g.).

Envia falcons arrèu : a les corts principesques, als nobles, als de la sua familia y àdhuch als servents de sa filla. Es tal la dèria qu'hi té, qu'en la matexa lletra, demanant al bisbe de Barcelona noves de com marca l'epidemia regnant en la ciutat, vol que li digui en quin punt són de mudar los seus falcons sacre y provençal (1659-98 g.).

Al trameteli un falcó que no es pelegrí, sinó montarí, com qu'en aquell moment sols los vol pelegrins o grifauts, mana que donguin llicencia als caçadors «quels veuen en facen a lur francha llibertat» (1952-33 g.).

Y'ls seus falcons viatjaven ab salvaguarda. Anant de Valencia a Barcelona 'ls protegía lo document que segueix : «Als amats e faels tots e sengles oficials, fronters, leuders e sotsmesos nostres onsevuol constituits, als quals les presents pervendran, salut e dilecció. Com nos trametam de present abarchinona, per en Johan Mallal, sis nostres falçons, ço es, un sacre, dos bastarts e tres tunicenchs, per mudar. Manam vos expressament e de certa sciencia sots obteniment de nostra mercé e pena de d. florins dor, que lo dit Johan lexets quitiament e

franchia ablos dits falcons passar e anar, ne aell, sobre açó, façats algun impediment o donets destorba» (1964-80).

Li desplaui que'ls falcons li facin mala feyna, y se'n vol rescabalar, fent dir al falconer Bonell «que de fet sia ací diumenge propvinent sens falla e que haia temprat e mes a punt lo falcó, de guisa que diluns per lo matí ne puxam caçar», «car fort desijam que aquell falcó repart les faltes daquests» (1954-27).

Anys enrera anà al agró ab un falcó del bisbe de Lleyda y un altre del Comte de Cardona, «qui dehien quen eren bons, mas a un quen maten ne lexen anar deu», y com sab que'l Vescomte d'Illa y de Canet té un bon agroner, li demana, prometentli que li farà restituir quan s'hi haurà disfrutat algun temps (1735-74 g.).

Els falconers En Ramon de Margens y En Johan Alfonso, En Montagut, En Berenguer del Albí, En Lloreda, En Bertran, En Goçalveç, En Julià ces Eres, En Quexal, En Salvador de Ribes, l'Arquer y En Bonell, quins falcons «fan maravelles al agró» (1665-32 g.), als quals vol que'l compliment de la paga llur no'ls sia trigada (1660-22 g.), ni la de llurs rocins quan n'han fet ús (1964-27), estaven sempre enfeynats, car seguidament trametien falcons acompanyantlos y en rebien, anantlos a cercar moltes vegades del donador, y altres vegades los feya anar a caçar al agró al Urgell, per exemple (1667-81).

L'arquebisbe de Bruges li envía un sacre; de Mallorques, junt ab una carta de navegar, ha de rebre «dos falcons lebraters terçols tunicencchs mudats o almenys un» (1740-38 g.). Lo Duch de Burgunde li tramet dos grifauts, y ell, al remerciarlo, li fa avinent que se n'ha mor un pel camí (1669-67).

Tractantse de possehir un falcó, no té sants a la bandera; n'enviaven al mestre de Rodes, se'ls queda, y, en cambi, li tramet sorgins y sorgines (1952-20). Bé es veritat qu'a ell el pagaven ab moneda pitjor, car se fa portar astors de Venecia, y, al passar per Caller, mossèn N'Azbert se'n queda un, tot y sabent qu'eren del Primogènit; però aquest li mana que li trameti «per lo primer leny que daquexes partides a aquestes venrà» (1740-88 g.).

Al morir lo seu pare, el Rey Pere III, demana tot seguit els falcons

de mossèn Bernat de Fortiá y d'En Berenguer de Magarola, quals persones, per aquella mort, automàticament eren caygudes en desgrat. Ne regala a En Llop de Gurrea, recomanantli que'ls faça caçar en bones mans.

D'Alguer li vénen falcons y aztors, ab mufions y cervos.

Els falcons caps de brot tenien, com ja havem dit, nom propi, com els llebrers y alans; els nomenaven Rey, Xipre, Vermell, Maymó, Bellius, Blanquet, Puig, probablement per lo seu lloch de procedencia, o el nom del amo anterior, o l'aspecte exterior, etc.

El luxe també arribava als falcons, y 'l palesaven en los gets, y, especialment, en los capells, que'n portaven de brodats ab fil d'or y d'argent y àdhuch ab perles fines, y, ademés, hi posaven plumalls d'aus del paradís y altres ocells estranys. La qui feya millor els capells era una dòna de Montpeller, y 'ls feya en cuyr, sobretot de Badia, y diferents, segons la raça del falcó; y 'n tenia per a grifauts, sacres, provençals, tunicenchs, etc. Johan se'n feya aportar en quantitat «e triarem e pendrem aquells que millors sien» (1660-1 g.). «Entés havem per una lletra den barthomeu loreda, falconer nostre, que ell fora vengut ací ab lo falcó blanch, si vos li haguessets liurat lo guant de vays e lo capell de perles del dit falcó. Perqueus manam que vistes les presents los li liurets el nos trametats ab lo dit falcó e venga sen ab lo dit barthomeu un hom de peu de la nostra falconeria» (1957-19 g.). Aytal manament al seu falconer major, En Francesch Bertran, es reiterat l'endemà aprofitant l'avinentesa de donarli ordres novelles : «Exceptat quens trametats en Barthomeu loreda, falconer nostre, ab lo falcó nostre blanch e ab lo guant de vays e ab lo capell de perles» (1957-19 g.).

Lo següent elench qu'envia a En Perpinyà Blan per a que compri capells de falcons a la dòna de Montpeller, demostra que si hi havia diversitat de falcons, axí mateix hi havia diversitat de capells : «Mitja dotzena pera grifauts. *Item* : una dotzena pera sacres. *Item* : dues dotzenas pera provençals. *Item* : tres dotzenas pera tunicenchs» (1742-74). La proporció dels capells per classes també's troba en un elench qu'entregà a mossèn Francesch de Sentcliment, qui va a les parts d'Avinyó. Y entre «un relotge que ab lo dit signe les ores» y «un relot-

ge de squilettes», hi consta un falcó sacre agroner, un grifaut, dos loures de falcó, un arnés per a adobar falcons, sis pells de cuyr de Badía, y «que faça fer e aport una dotzena de capells de falcons grifauts, dues dotzenes de sacre, tres dotzenes de proençals» (1742-117 g.). Més endavant demana «quens trametats per los dits homens quatre dotzenes de capells de falcons sacres proençals» (1745-150 g.). A En Johan Janer també li demana que n'hi faci aportar «dues dotzenes e triarem e pendrem aquells que mellors sien» (1660-1 g.).

Les dues dotzenes de pintes de boix, de tres o de quatre guises entre totes, y altres dues dotzenes de tesores de barber, de tres formes o talles, ço es, lo terç de majors y l'altre terç de mitjanes, y l'altre, de menors, que fa comprar a Perpinyà (1740-42 g.), vull creure qu'eren per a ús dels falcons, per lo gran nombre que'n demana. Més avant, ne fa comprar sengles dotzenes de cada classe a Perpinyà mateix (1742-74).

Encara que poch, també caçava ab mirles prims afeytats, com los que demana a En Janer que'ls hi compri, que sien dels millors que's trobin, y que, ademés, diga a En Bernat Pol y En Lluís d'Avençó que cascun d'ells n'afayti dos y que'ls hi portin quan los hagin afeytats (1658-47). Tot hi demanant «una pedra de gall o de capó», com havia demanada «de gran necessari miija dotzena de anells de coral» (1956-178), solicita quatre esmirles afeytats (185).

Axí mateix caçava ab abelleroles. Violant escriu a En Bernat Buçot : «nos desijam haver una abellerola, bona e afaytada be e havem entés que un vostre fill ne ha dues be afeytades», demanantli «aquella que sie millor e mils afaytada» (1821-27 g.).

La matexa afició portava als esparvers moscarts, sors, niechs, ramenchs y aranyenchs, afeytats y de bon agre, per a caçar guatlles: havent entès qu'a Berga «se solen nodrir de bons spervers e de bon agre» ne demana dos o tres per a caçar guatlles en setembre (1657-106 g.); «aportatnos ij. espervers que sien bons de guatlla que ja sen troben aquí de bones», encarrega, des de Perpinyà, a En Janer, junt ab dos pots de pomes confites d'Alexandria (1746-14 g.), tot hi esperant l'esposada. Ne demana sis de moscarts, y que'ls hi trametin de dos en dos (1659-125 g.). «Del esparver qui es fort joliu ... vos fem moltes

gracies» (1745-101), escriu a sa cosina, la Reyna de Xipre. Qu'En Pèrellós li envihi tants esparvers com pugui trobar en lo Rosselló y la Cerdanya, «axí mudats com sors, sis vol sien niechs, ramentchs o aramentchs», per a caçar guatlles (1746-18); «per tost quens trametats lesparver lo reebrem nos volunters», escriu a En Pericó Çacosta (1745-130).

No era pas menys aficionat als astors, especialment els noruechs, terçols, remenchs o aranyenchs ensinistrats a presó grossa, o *de grossa presson*, com solía dir, com corb, milà y agró la majoría, y a pendre lo buach com el sor del senescal de Bearn, car no eren tan abundosos els que, com lo que li regalà 'l Rey de França, fossin bons de grua, ostar-da, corb y milà, y 'ls que maten grua, ostar-da, oca, agró, corb y milà (1744-136 g.).

Vol que N'Ot de Montcada li faci donar l'astor que té un escuder d'aquell nomenat Bord de Rondols (1667-126 g.). Té ardit «que en la casa d'un gran hom ha un astor lo pus bell, el pus gran que jamás fos e es de la pus grossa presa, entro ala pus petita e la pus grossa, mata sens tota ajuda de alcun ca e Nos havem hi tramés un home e pensam lo haver sens tot dupte, car lo dit gran hom som certs que nonsen dirá de no e entenem quel haurem daci a migant janer» (2 de desembre de 1379) (1746-45).

Per cert qu'un astor li dóna peu per a fer, en aquesta matexa lletra, un xich de plaxeri a costa del Vescomte de Rocabertí : En Galceran de Vilarig entregà un astor al vescomte per a que l'ensinistrés, y resulta, segons parer de Johan, que sols era sinó de gallina y de capó, car lo vescomte non sab gayre d'afeytarlo, «sino a les galines e als capons».

Johan el caçador tenía autoritat abastament per a bromejar ab En Rocabertí, car era un tècnich excelent : ell sabia afeyar los ocells de presa y com s'havien d'afeyar : «envieu are los falcons apunt de pendre los agrons bises e blanchs deques troben molts en esta terra», escriu desde Vilafranca. Per a caçar grues a les parts de Perpinyà mana que'ls hi portin «en manera temprats, que con siats ab nos ne puxam fer alcun vol», diu a En Montagut (1657-24). Y sab que cacen millor en dejú, perçò quan el falconer «ans de la ora que nos acos-

tumam exir el matí de la cambra nos haia aduyt lo falcó sacre que ell té, sens que no li haia res dat amenjar» (1660-22 g.). Com qu'en la plana de Vich, a mitjans juliol, hi «fa bones matinades e capvesprades», y hi ha moltes llebres, desitja caçarhi, y demana al bisbe de Barcelona que dels falcons sacre y provençal que li té li trameti lo qui primer hagi gitats los comiats, y al Arnau Roure també li demana 'l sacre tantost los hagi mudats (1659-52).

«Dispenser : manam vos qui demá per lo matí que será, diluns, ans que nos siam levats, hāiam ací (Sant Feliu de Llobregat) lo Rocí de queus havem scrit per ala cassa del agró, però quens guardets que sia bo e censer, que no sia afolat, com en aytal cassa noy fa mester rocí afolat» (1746-102).

Quan vol caçar en lo Prat, prop de Barcelona, lo fa exugar de les gran aygües justades (1961-169).

Sab que per a ferlos lourers han d'esser exuts. Que n'hi ha de niechs «que no fan sinó cridar e no valen quaix res». Devía conèxer els bons de camp y 'ls bons de ribera, que'ls mascles cacen la perdiu y la guatlla, y les femelles, la llebra, la garça, el milà y la grua; que'ls necessitats de loure eren el sacre, el laner y l'aguiot, y que les aus de puny o maneres són l'aztor, el grifaut, l'esparver y l'esmerenyó; que'ls cervos, daynes, cervatells y llebres eren besties roges, essent negres lo senglar, la truja, el llop, la guineu y la nutria.

Además, possehía perfectament l'argot especial de la caça de mont, y no devía pas ignorar, y estava imposat a perfecció, del protocol o cerimonial que la regía, respectantlo com un dogma.

Per a sentir els ocells de presa, especialment los esparvers, quan s'allunyaven perdentse de vista, els posaven dos cascabels ab mig to de diferència d'un a altre per a que l'armonía fos estrident : d'aquests cascabels, moltes vegades armoriats, hont feyen los millors era a Milà, y 'ls venien en saquets o bossetes, qui 'n contēnien cinch o sis dotzenes: «enviamos vos... un sacco de cascavellos de Milana e capiellos poral falcon grifaut» (1745-167).

Los falcons qui no eren de puny, o sia 'ls qui no retornaven per ells mateixos al puny del caçador, eren reclamats pels loures. Els

guants els feyen ab pell de cervo, ab puny ample per a defensar la mà de les urpes, y en hivern, per a que, ab lo fret, la mà no s'entumis, folraven els guants de vayrs; n'hi havia qu'eren obres d'art, de preu, per los brodats y pedres fines qui 'ls agençaven. Los guants, la majoria eren sols de la mà esquerra; també n'hi havia de dobles; «manam vos quens façats fer aquí en Gerona sis parells de guants a obs nostre, es assaber, la meytat dobles e l'altra senars» (1664-88 g.). També recomana que n'hi portin sis parells d'Armenia, junt ab un falcó blanch, una escona d'Inglaterra y archs de fletxes, axí mateix d'Inglaterra (1952-35 g.). «Manam vos quens comprets per portar falcons, si de bons e de ben fets ni trobats» (1743-3 g.).

Essent nuvi, mana a En Janer : «fets nos fer al pus tost que porets vj. loures e vj. guants de bon cervo per a falcó» (1660-34). «... vos manam quens trametats ij. loures e ij. guants de falcons». Diu lo Rey novell dirigintse a En Montrós, preguntantli, de passada, quan tindrà lo ca camús d'En Ramon Figueret, y quan arribaran los brodadors (1952-54 g.).

Los falcons los tenien en perxes, en alberchs especials, y 'ls falconers procuraven viure en alberchs vehins.

«Batle : Pregamvos que haiats cura del fet del alberch que volem ací pera nostres falcons, de guisa ques haia segons lo memorial queus en menam ací esser liurat quan hic partís», diu a En Pere d'Artés (1751-57 g.). Mana als jurats y governador de Valencia, desde Tortosa, que'l falconer major «puxa posar e tenir nostres falcons en les cases de Sent Jacme ducles de la Ciutat de Valencia per tal com es be espaciosa e que façats donar a nostres falconers un dels pusprop hostals que sien aprés dela dita casa on puxen posar» (1963-172).

Els objectes d'ús d'un falcó, sobretot els guants, no servien per a un altre; no se'ls podia tocar ab la mà, sinó ab un bastonet, y era preferible que'l cuydant habitual del ocell anés a les caceres, perque, quan no 'l sabien portar, se'ls inflaven les mans.

Quan moría un falcó notable, Johan se feya enviar les ales y la cua per a escatir y compararles ab les dels seus falcons, car la falconeria era per a ell un art verdader, doblat de ciencia.

Els càrrechs de falconer y monter majors del Rey o del Infant, àdhuch de nobles, eren grans càrrechs, ab prerrogatives inherents als matexos, y l'ofici d'ensinistrar¹ falcons era un gran ofici, si bé 'ls falconers la major part de mensualitats les cobraven retrassades. Va a Fraga, hont serà la vespra de Sant Martí, y dóna cita als falconers per a pagarlos «tot ço queus sia degut» (1959-136 g.). Però les companyes invasores han corregut en Bergadà, y no sab encara hont podran trobarlo 'ls falconers (1957-15). Després en una lletra al falconer major, li mana «que de continent vingats a nos onque siam, ab tots los falcons e falconers. E no stigats per tal com no siets quitats, car nos los pagarem tantost que sien ab nos lurs albarans e si es cas que abans que hïc siats los diners sien exits, axí com seran, en Sera los lurs portará e trobarvos ha en lo camí». Com no tenia diners, esperava la solució de «quatre o cinch fets» qu'havía «entre mans, los quals hauran fi dins vuyt jorns dels quals nos entenem a quitar los dits falconers. E de continent trametrem vos en Sera ab tot recapte, lo qual fem ací aturar per la dita rahó» (1957-5 g.). Passen quatre dies y ja fa sabedor al falconer d'haver «he més recapte per en Sera de la vostra quitació e dels altres falconers» (10). La lletra porta la data de 10 de novembre de 1389, y el 13 de maig de 1390 fa les gestions per a pagar, per messió dels falconers y falcons, demanant cinch mil cent quaranta nou florins y dos diners (1959-48 g.).

Les falconeres de Johan lo caçador no eren ni de molt, com tampoch les seves goçades, les del senyor de Milà, En Bernabó Visconti, ni les del Rey de França, ni les del seu consogre, lo Comte de Foix, que costaven de sostenir verdaderes fortunes y que necessitaven el tribut comunal per a no causar la ruina de llurs senyors. Però eren abastament abundoses per a mantenir lo prestigi del Casal d'Aragó, davant les altres Corts principesques, en les caceres que molt sovintejaven, y a les quals assistien, de tant en tant, madones y donzelles d'alta alcurnia, qui, seguides dels vaylets podenguers, cavalcaven sengles hacanees, sostenint en sa mà esquerra 'l falcó caperuçat, al qual, treyentli 'l capell ab la dextra, llençaven al espay, animantlo ab llurs crits, qui's confonien ab els clapits y lladruchs de la goçada y ofegaven el dringar

dels cascabells. Es potser lo deport que més lo distreya y obsessionava, y se li podia aplicar l'adagi dels caçadors vehins : «aquí fuig el sept pecats mortals segons nostra fe, deu esser salvat: donchs bon caçador será salvat».

Violant hi tingué, axí mateix, gran afició, y perxò demana al seu pare «dos aztós de noruega e dos falcons grifauts bons e ben mestres pera caça» (1821-22 g.); a En Guillèm de Rajadell, un dels dos grifauts qu'ha comprats (íd.-28); a En Johan de Bellera, un falcó de perdiu, y a N'Amargós de Manresa, un sacre per a llebre (íd. 55 g. y 65); y quan aquest ha trobat un provençal que ningú reclama, ella 'l demana, a condició que si 's presenta l'amo 'l restituirá (íd. 55-65 y 135).

Y Johan disfrutava veyent que'ls altres hi disfrutaven : no haventhi grues al pla de Barcelona, envía 'l seu falconer ab los falcons gruers al bisbe de Valencia, «pertal que vos haiats plaer ab ells aquí on sabem quen ha moltes pus que sabem que vos trobats plaer en aytal cassa» (1660-74).

Y per Santa Creu de maig entraven los ocells a la muda y, al terminar sa tasca 'ls falconers, la començaven els monters per a córrer el cabiról y 'l senglar, fins el 14 de setembre, diada de l'exaltació de la Santa Creu, que 's posaven los alans y camusos a la gocera.

Als llops y senglars els ballestejaven ab arbaleta de caça, més lleugera que la de guerrejar, «con veurets a ençá nos a portets un arch turquey lo pus fort que trobar puscats, ab una corda soberga e ab dotze bones fletxes» (1658-75 g.). A la llebra li tiraven ab cayrells termenats per un cilindre de fusta ferrada per a atontarla, y axí era millor, car no havia sagnat, y la pell se conservava sencera. Tenien altres cayrells termenats ab una mitja lluna de ferre per a capolar els garrons de les besties, y axí agafarles vives.

Els ferres d'escona de Foix podia dirse qu'eren els millors, car no debades el seu sobirà era 'l Príncep de la Venería. Després venien los de Saragossa, axí com los coltells y les çamarres de pell per a caçar al hivern.

Lo Príncep prohibía matar agrons ab ballestes y archs, «E com haiam entés — diu al bàtlle del Regne de Valencia — que aquí ha molts

agrons e que alguns ab ballesta, archs e en altra manera, sens ocells los maten, manam vos que vistes les presents façats fer crida pública en la ciutat de Valencia per los lochs acostumats, que alcun los dits agrons no mat sinó ab ocells, sots certa pena» (1957-2 g.); tampoch volia que li esquivessin la caça de ribera ab filats, ballestes, ni en altra manera, y no permetia que's cacés en les seves deveses : «entés havem quen la devesa del castell de perpenyá se caça soven es herma dela caça quey es de que havem haud despler si axí es a vos ne sots ben repreenedor», escriu al procurador del Rosselló y Cerdanya, tòt hi preguntantli del estament d'aquelles partides sobre les epidemies regnants, y demanant que li trameti dos falcons sors provençals (1669-46).

No vol que's tolguin les banyes als cervos qui són en lo prat del Castell de Perpinyà, per tal que'ls pugua caçar y trobarhi plaher (1963-98), «prenam plaer en gitar los cervos als lebrers», diu en altra letra.

Sab, per Mahomet Alfayat, moro, que Nofio de Picamill ha nodrit un lleopart, «lo qual tenits en bogia, dins vostra casa; e com nos ne vullam haver un, vos pregam que per lo dit Mahomet nos trametats lo vostre leó dessusdit» (1657-3). No he trobat indici que cacés ab lleopard, però sí que demana que Todo vagi a Perpinyà per a ensenyar, dins dos mesos, a caçar llebres, lo lleopard existent en aquell Reyal, encara que la caça legal fos la que's fa ab ocells, cans y ballesta. Aquest lleopard es un de la parella que lo Rey de Xipre li regalà, morint la femella en la travessia : junt ab los lleopards li enviava falcons (1658-107 g.; 112-133 g.).

Johan demana la substitució del mort, y, en cambi, li regala dos corcers degudament ensellats y abridats. Passa temps y li demana un parell de lleopards bons y afeytats (1953-142). Molt abans ja havia escrit a En Çagarriga de Mallorques, havent entès qu'havia un lleopard, que li trameti tot seguit y li procuri «tots aquells mas leoparts que haver puxats e encara trobi e quants mes falcons barbareschs que haver se puxen...» (1659-30).

Havent demanat altra vegada al Rey de Xipre «leoparts abtes a caçar», mana a «tots e sengles patrons, comits e notxers de qualsevulla naus, Galeas o altres vexells, los quals haien a navegar vers les parts

de Xipre o de aquelles parts en aquestes partides deçá», que atenguin el requeriment que'ls faça 'l missatger reyal y que l'acullin ab ço que portarà mentres pagui nòlit (1964-101 g.).

Probablement per a posar cria de llebres en algun lloch determinat, hont no n'hi havia, mana, desde Vilafranca, que'ls caçadors de Cubelles, La Geltrú y Arbós cacin «tres o quatre lebres ab senderes o filats en tal manera que les haiem vives e sens trencament de comes ne cascament. E aquelles nos trametats en una gabia gran de continent que preses sien o en 2 gabies si en una no poden caber, sobre un ase» (1954-27 g.).

Demana a En Manfred de Claramunt «dos falcons palagrins e dels faysans daquexes partides, axí mascles com famelles, car nos havem feta así, prop la Ciutat de Barchinona, una devesa en quey volem poblar entrels altres aucells...» (1751-95 g.).

L'afició a la caça major y menor no 'l distreya del deport de la pesca, si bé no se li presentaven tantes oportunitats com aquelles, ni tampoch els seus auxiliars y ormeigs constituïen un agençament de la Cort, com ho eren les perxes dels falcons y les trahelles de goços.

Essent a Tarragona, y jovenet de dinou anys, escriu al vicari reyal de Tortosa manantli, «que demá que será diluns en hora de vespres siats vos personalment en Emposta e fets venir dos lauts per pescar nos e nostres companyes lo Riu, cor nos sens falla la dita hora hi serem» (1736-69 g.).